

El donatiu de França a la Biblioteca de Catalunya

A l'Exposició internacional de Sant Francisco de Califòrnia, el Ministeri de la Instrucció pública de França va tenir la idea de portar-hi una contribució que de segur no s'havia mai ofert precedentment en cap altre concurs internacional : formar una biblioteca constituïda per les obres triades dels savis francesos i publicar un llibre on l'aport de la França a la coneixença general de la ciència fos tractada per un especialista en cada branca del saber. A la BIBLIOTECA DE CATALUNYA hi havien, en doble exemplar, els dos esplèndids volums de *La Science Française*, que havien estat estudiats per alguns membres de l'Institut d'Estudis Catalans.

En sessió del Patronat de la BIBLIOTECA DE CATALUNYA de 18 de desembre de 1915, va proposar el Sr. Eugeni d'Ors, Secretari general de l'Institut, que es demanés al Govern francès la repetició a Barcelona de l'Exposició de la Ciència francesa que havia organitzat a Sant Francisco de Califòrnia. Penetrats tots de la importància d'aquesta iniciativa, es va acordar autoritzar al Sr. Eugeni d'Ors i a l'Inspector de la BIBLIOTECA que fessin les gestions necessàries a l'objecte.

Per això, quan a la primeria d'aquest any els Srs. Pams, senador, i Brousse, diputat dels Pirineus Orientals, feren una detinguda visita als diversos departaments de l'Institut d'Estudis Catalans, els fou demanat, pel nostre Secretari general en nom de tots, que procuressin moure les seves altes influències prop del Govern francès, perquè un cop tancada l'Exposició de Sant Francisco, els llibres constituint la biblioteca de la Ciència francesa fossin traslladats a Barcelona, on l'Institut tindria a honor presentar-los al públic català. Els dos bons catalans del Rosselló es posaren tan depressa en activitat, que no havia acabat el mes de gener que rebíem directament una lletra de M. Jules Coulet, director de l'oficina nacional de les Universitats franceses, innovant-nos que la biblioteca de la Ciència francesa, havent estat cedida a una Universitat dels Estats Units, no tornaria a Europa, però que informat del nostre desig el Ministre de bon grat refaria la dita biblioteca per a oferir-la a l'Institut d'Estudis Catalans. Intentàvem de primer exposar els llibres, més tard vàrem fer el propòsit d'adquirir-los, quan ara l'Estat francès ofería a Catalunya un inestimable present.

Justament M. Coulet era qui, en companyia de M. Gastinel, inspector de l'Acadèmia de París, havia entreprès la formidable empresa de triar i formar la biblioteca destinada a Sant Francisco; ningú com ell estava preparat per a refer-la a la nostra intenció; a més, tenia relacions aquí, coneixia Barcelona, i havia visitat l'Institut. Mentre duraren aquestes negociacions s'organitzava l'expedició catalana de simpatia als catalans del Rosselló que combaten per la França, que tingué lloc a Perpinyà els primers dies de febrer: dos membres de l'Institut, els Srs. Pere Corominas i Massó s'hi adheriren personalment. A Perpinyà s'entrevistaren sovint amb MM. Pams i Brousse, resolent-se tot allò que es referia al donatiu francès. El govern havia destinat subvenció sobrada, i si primerament la col·lecció havia de complementar els llibres que ja posseïa la BIBLIOTECA DE CATALUNYA, ara es formaria altra volta sencera sense tenir per a res en compte els llibres de Ciència francesa que tinguéssim, estant la BIBLIOTECA en llibertat de guardar o de donar a altres biblioteques els exemplars dobles que resultessin.

La nostra intenció primera era obrir una exposició dels llibres constituint el donatiu francès en la diada patronal de Sant Jordi, 23 d'abril, en què és tradició que el públic entra a visitar les sales de la Diputació i de l'Institut, però el temps era molt just per la formació d'una col·lecció tan nombrosa, i per a procedir al seu rellogatge i fer-ne l'expedició i tenir temps de rebre-la. Se fixà la data del 28 de maig, i, havent-nos-hi posat en relació, el germà del President de la República Francesa, M. Lucien Poincaré, director d'Ensenyament superior, prometia la seva assistència a l'acte de la inauguració de l'exposició de la Ciència francesa. Mentrestant s'anaven fixant els detalls precisos i es treballava febosament: la Diputació cedia les sales destinades a la Comissió Provincial i la Daurada per a fer-hi la instal·lació, es confeccionaven les llibreríes, vitrines i taules; s'obtenia franquicia de drets de duana per l'entrada a Espanya de les caixes contenint uns llibres tan generosament donats per l'Estat francès, i es formaven els comitès de Patronatge i Executiu de l'Exposició. Aquests comitès els constituïren aquestes persones:

Comitè de Patronatge: S. M. D. Alfons XIII, rei d'Espanya; M. Raymond Poincaré, president de la República Francesa; Excm. Sr. D. Enric Prat de la Riba, president de la Mancomunitat de Catalunya i de la Diputació de Barcelona; M. Paul Painlevé, ministre de la Instrucció pública de França; Excm. Sr. D. Juli Burell, ministre de la Instrucció pública d'Espanya; M. Jules Pams, senador; Sr. D. Josep M.ª Bofill i Pichot, president de torn de l'Institut d'Estudis Catalans; Excm. Sr. D. Valentí Carulla, rector de la Universitat de Barcelona; Excm. Sr. Marquès d'Olèrdola, alcalde constitucional de Barcelona; M. Paul Gaussen, cònsol general de França a Barcelona.

Comitè Executiu: Sr. D. Josep Puig i Cadafalch, membre de l'Institut, president de la Comissió d'Instrucció pública de la Diputació de Barcelona; M. Emmanuel Brousse, diputat dels Pireneus Orientals; M. Lucien Poincaré, director de l'Ensenyament superior al Ministeri de la Instrucció pública de França; Sr. D. Jaume Bofill i Matas, regidor de l'Ajuntament de Barcelona; Sr. D. Eugeni d'Ors, membre de l'Institut,

director d'Ensenyament superior al Consell de Pedagogia de la Diputació de Barcelona; Sr. D. August Pi i Suñer, membre de l'Institut; Sr. D. Frederic Clascar, membre de l'Institut; M. Jules Coulet, director de l'Oficina Nacional de les Universitats; Sr. don Jaume Massó Torrents, membre de l'Institut i inspector de la BIBLIOTECA DE CATALUNYA; Sr. D. Jordi Rubió Balaguer, director de la BIBLIOTECA DE CATALUNYA.

El dia 20 de maig arribava a Barcelona el secretari del director de l'Ensenyament superior de França, M. Maurice Guyot, que havia dirigit l'encaixonament dels llibres i altres objectes que contribuïen a decorar les sales d'Exposició, ennoblint encara més el donatiu. M. Guyot era també portador de diverses còpies dactilografiades del catàleg de la biblioteca de la Ciència francesa; ell va ésser l'ànima i el nostre millor auxiliar en la col·locació dels llibres en els prestatges i classificació. És cert que molta part de la tasca venia molt ben preparada des del ministeri de la Instrucció pública de França.

Com hem dit, tots els llibres venien relligats i apareixien en estat perfecte a mesura que s'anaven treient de les caixes per l'excel·lent embalatge. El color del relligatge indicava les grans classificacions del catàleg, d'aquesta manera: Filosofia i Pedagogia, color marró fosc; Geografia, gris; Historia i Arqueologia, marró clar; Dret, blau fosc; Ciències naturals, blau; Literatura i Filologia, vermell; Medicina, verd; Ciències matemàtiques, morat; Tecnologia, oliva. Així, mentre els llibres s'anaven desembalant, es podien anar posant als prestatges, seguint l'ordre de matèries del catàleg.

Però la cortesia francesa no s'aturava a donar a la BIBLIOTECA DE CATALUNYA una col·lecció nombrosa i triada de la Ciència francesa, relligada i catalogada, sinó que, per ajudar al bon aspecte de les sales, que ja són belles de proporcions i esplèndidament decorades sota la intel·ligent direcció de l'arquitecte provincial Sr. Antoni Bori, trametia una sèrie de reproduccions en guix de bustos i de reproduccions, bo i emmarcades, dels grans homes que en tot temps han fet progressar la ciència i han aixecat el nom de la França. Els bustos eren aquests: Aragó (David d'Angers), en gran tany, i que per ésser català el savi astrònom estava destinat a presidir la sala més gran; Monge, Voltaire, Buffon, Jussieu, Cuvier, Lacepède, Mariette-Bey, Pascal; uns preciosos medallons d'en David d'Angers representant els caps d'Ampère, Condorcet, Chateaubriand, Lamartine, Musset i Sainte-Beuve. Les reproduccions i retrats omplien les parets de la sala daurada i les de la galeria gòtica que dona accés al pati dels tarongers; eren aquestes: L'hemicicle de la Sorbona, d'en Puvis de Chavanes, els dos frescs d'Henri Martin intitolats *Le jardin du sage* i *Les bords de la Garonne*, el gravat en colors d'en David *Lavoisier et sa femme* i el Pensador d'en Rodin. Els retrats eren els de Racine, Pirel, Broca, Taine, Michelet, Renan, Pasteur, Brogniard, Balzac (Boulanger), Gaston Boissier i Becquerel (Ferrier), Lemaitre (Richard d'Hall), Jules Ferry, J. Bertrand i Víctor Hugo (tots tres de pintures d'en Bonnat).

Encara es va rebre també una edició de la gran obra en dos volums *La Science Française*, tirada especialment a la nostra intenció, i que l'Institut estava encarregat de distribuir. Extraïem del pròleg, tan ple d'idees, que va escriure M. Lucien Poincaré, els dos primers paràgrafs:

«Le Ministère de l'Instruction publique de France, à la demande des Etats-Unis, avait participé à cette belle manifestation de l'activité humaine qu'a été l'Exposition internationale de San Francisco.

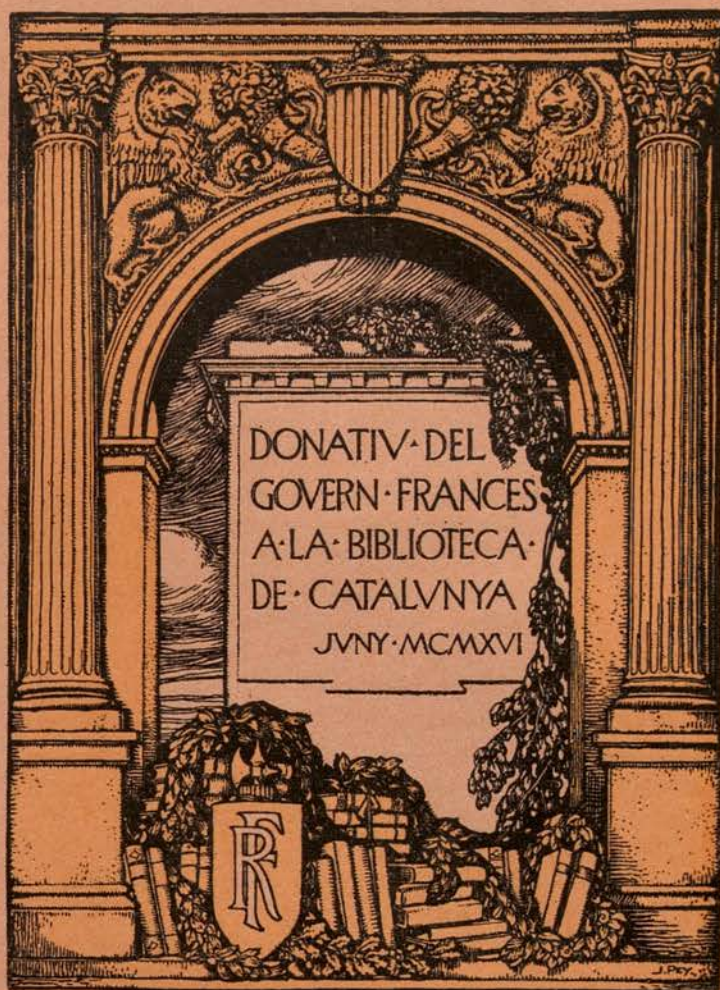
«Prié par l'Institut d'Estudis Catalans de reconstituer à Barcelone une Exposition de la Science française, il a accepté avec joie cette offre aimable. Il espère que les collections qu'il a rassemblées, ne sont indignes ni du grand pays qui lui fait l'honneur de les accepter, ni de la France qui les donne».

És prou coneguda aquesta obra perquè calgui fer-ne la presentació. Professors eminents han tractat cada hu en la seva especialitat de l'aport de la França al progrés de la ciència, acabant cada sumaria exposició per una bibliografia de les principals obres publicades. Moltes de les obres citades en aquestes respectives bibliografies han format part de la biblioteca cedida per la França a l'Institut d'Estudis Catalans, sempre exceptuades les introbables o les de més gran raresa que no surten en el comerç.

El primer volum comprèn les següents ullades generals : La Ciència francesa, per Lucien Poincaré; La Filosofia, per Henri Bergson; La Sociologia, per Émile Durkheim; La Ciència de l'Educació, per Paul Lapie; Les Matemàtiques, per Paul Appell; L'Astronomia, per B. Baillaud; La Física, per Edmond Bouty; La Química, per André Job; La Mineralogia, per Alfred Lacroix; La Geologia, per Emm. de Margerie; La Paleobotànica, per R. Zeiller; La Paleontologia Zoològica, per Marcellin Boule; La Biologia, per Felix Le Dantec; Les Ciències Medicals, per Henri Roger; La Ciència Geogràfica, per Emm. de Margerie. Aquest volum porta els retrats de Pasteur, Descartes, August Comte, Rousseau, Henri Poincaré, Laplace, Ampère, Lavoisier, René-Just Haüy, de Beaumont, Brongniart, Cuvier, Lamarck, Ambroise Paré i Dumont d'Urville.

El segon volum comprèn l'estudi d'aquestes ciències : Els estudis Egiptològics, per C. Maspero; L'Arqueologia clàssica, per Max. Collignon; Els estudis Històrics, per Ch.-V. Langlois; Historia de l'Art, per Émile Male; La Lingüística, per A. Meillet; L'Indianisme, per Sylvain Lévi; La Sinologia, per Ed. Chavannes; L'Hel·lenisme, per Alfred Croiset; La Filologia Llatina, per René Durand; La Filologia Cèltica, per Georges Dottin; Els estudis sobre la Llengua Francesa, per Alfred Jeanroy; Els estudis sobre la Literatura Francesa de l'Edat Mitjana, per Alfred Jeanroy; Els estudis sobre la Literatura Francesa Moderna, per Gustave Lanson; Els estudis Italians, per Henri Hauvette; Els estudis Hispànics, per Ernest Martinenche; Els estudis Anglesos, per Emile Legouis; Els estudis Germànics, per Charles Andler; Les ciències Jurídiques i Polítiques, per F. Larnaudé; Les ciències Econòmiques, per Charles Gide. Aquest volum va acompanyat dels retrats de Renan, Champollion Le Jeune, Georges Perrot, Michelet, Eugène Fromentin, Ferdinand de Saussure, Michel Bréal, Burnouf, Stanislas Julien, Henri Weil, Gaston Boissier, d'Arbois de Jubainville, Arsène Darmesteter, Gaston Paris, Sainte-Beuve, Claude Fauriel, Prosper Mérimée, Taine, Madame de Staël, Merlin de Donai, i Jean-Baptiste Say.

La distribució dels exemplars d'aquesta obra es va fer a cada individu de l'Ins-

Exlibris posat per la «Biblioteca de Catalunya» als volums del Donatiu francès.

titut, de la Diputació i de l'Ajuntament, i es va trametre també a totes les biblioteques dels països catalans.

Però encara el Ministeri d'Instrucció pública francès ens ofería, per a solemnitzar aquest donatiu, i d'acord amb els cursos monogràfics d'intercanvi una serie de conferencies que es donarien a l'Institut d'Estudis Catalans per professors francesos que tractarien un punt científic de la respectiva especialitat. El dia 28 de maig, a la tarda, M. Lucien Poincaré donaria la seva, que tindria un caràcter d'introducció a totes les demés que vindrien. Estaven ja disposats a pendre-hi part, per indicació nostra afavorida pel Ministeri : Sabatier, degà a la Universitat de Tolosa, membre de l'Institut de França, premi Nobel; Bénéoit, rector de la Universitat de Montpel·ler; Bérard, director de l'Escola pràctica d'Alts Estudis de París; Pottier, membre de l'Institut de França; Jeanroy i Mâle, professors a la Universitat de París.

La data s'acostava i tot estava a punt per a la inauguració. D'un imprès* que l'Institut circulava en català i en francès n'extractem els següents paragrafs, que resumeixen alguns fets en poques paraules i expressen bé el sentiment de tots els que han intervingut en la preparació de l'acte:

«Desitjós l'Institut d'Estudis Catalans de completar el fons científic francès de la seva BIBLIOTECA, i volent constituir un conjunt on l'aport de la França a la literatura científica moderna fos representat per les obres més importants dins cada materia, havia demanat al Ministeri d'Instrucció pública de França que volgués encarregar-se de reunir de nou la col·lecció recentment exposada per ell a Sant Francisco de California i donada per l'Estat francès a una Universitat americana. L'Institut es proposava fer l'adquisició d'aquesta col·lecció, però el Govern francès s'ha mostrat disposat, no solament a fer els treballs de selecció i reunió dels volums, sinó a fer donació del conjunt així format a la nostra Biblioteca nacional.

«Aquest do, acceptat amb agraïment per l'Institut, va a esser objecte, abans de son ingrés definitiu a la BIBLIOTECA, d'una exposició pública, del 28 de maig al 30 d'agost. L'Institut acorda, a aquesta manifestació de fraternitat acadèmica entre França i Catalunya, una particular importància. La rica contribució portada per la ciència francesa a la cultura universal hi serà lluminosament mostrada. En l'enciclopedia dels coneixements humans, no hi ha disciplina, no hi ha recerca original on la França no hagi marcat el segell de son geni propi. Nosaltres estem segurs que aquest considerable depòsit de llibres serà llargament utilitzat pels nostres homes d'estudi.»

Circulades les invitacions i arribat a Barcelona M. Lucien Poincaré qui havia de fer la donació, el dia abans del designat per la inauguració solemnia de la biblioteca de la Ciència francesa, estava acordat que la cerimònia consistiria en dos actes : cessió i acceptació dels llibres i obertura de les sales d'exposició al públic.

El primer acte va tenir lloc a les onze del matí del dia 28 de maig, en la sala avui

* *Exposició del Donatiu francès a la Biblioteca de Catalunya. Organitzada per l'Institut d'Estudis Catalans. Oberta del dia 28 de maig al 30 d'agost. (Imp. L'Avenç). 2 ff. 260 x 193 mm.*

nomenada de la Comissió mixta i abans sala del Consistori nou, una de les més grans de l'antiga Generalitat de Catalunya. S'havia decorat amb tapits i en el tester s'hi havia col·locat el riquíssim baldaquí de la capella de Sant Jordi, que contribuïa a donar un gran aspecte a la sala ja enriquida amb el notable enteixinat. Les representacions, reunides en la Sala de Lectura de la BIBLIOTECA DE CATALUNYA, varen baixar al pati dels tarongers per penetrar a la Sala, ja plena de distingides persones, entre les quals un bon nombre de la colònia francesa. Presidia el Sr. Esteve Terradas, vicepresident de torn de l'Institut d'Estudis Catalans per malaltia del president Sr. Josep M.ª Bofill, el qual tenia a la dreta M. Lucien Poincaré, director d'Ensenyament superior al Ministeri d'Instrucció pública de França, i a l'esquerra el Sr. Puig i Cadafalch, representant de la Mancomunitat de Catalunya, president de la comissió d'Instrucció pública a la Diputació; ocupaven també seients en el tester el senyor Marquès d'Olèrdola, alcalde de Barcelona; Sr. August Pi i Suñer, representant de la Universitat; M. Emmanuel Brousse, diputat dels Pireneus Orientals; Mr. Gaussen, cònsol general de França a Barcelona; i el Sr. Jaume Massó Torrents, inspector de la BIBLIOTECA DE CATALUNYA. En lloc preferent de l'estrada hi havia madame Poincaré i les senyores de Terradas, de Pi i Suñer, d'Ors, de Massó i de Verdereau, descendent del savi català rossellonès Francesc Aragó. En el costat oposat hi seien les següents representacions: els Srs. Vallès i Pujals, senador; Isamat, Bassols i Sansalvador, diputats provincials; Andreu, Bofill i Matas, Rogent, Cirera i Martí Ventosa, regidors; M. Guyot, secretari de M. Poincaré; Eugeni d'Ors, secretari de l'Institut; Mn. Frederic Clascar i Pompeu Fabra, de la Secció Filològica de l'Institut; Josep Anglade, professor a la Facultat de Lletres de la Universitat de Tolosa; Dr. Lluís Llagostera, de l'Ateneu Barcelonès; Miret i Sans, de l'Acadèmia de Bones Lletres; Perpinyà, de la Cambra de Comerç; Jordi Rubió, director de la BIBLIOTECA DE CATALUNYA; Puig i Alfonso, de la Lliga Regionalista; Ramón d'Abadal, dels Estudis Universitaris Catalans; Tallada, del Museu Social; Bosch Gimpera, director de la Secció d'Excavacions de l'Institut; els poetes Matheu i Apeles Mestres, el pintor Joànn Llimona, etc.

Comença l'acte parlant el Sr. Terradas en francès, expressant l'objecte de la sessió: El Govern de la República Francesa havia fet a l'Institut d'Estudis Catalans el donatiu d'una esplèndida col·lecció de volums, mostra brillant del saber francès. M. Lucien Poincaré ha vingut per a formalitzar l'ofrena i nosaltres som aquí per acceptar-la amb tota solemnitat. Al passar la vista per damunt d'aquests volums, he vist la ciència matemàtica francesa descapdellar-se de Descartes i Fermat fins a Poncelet, Lagrange, Laplace, Couchy, L'Hermite, Hadamard; he vist iniciar-se l'edat d'or de la física francesa amb els Billet, Fresnel, Aragó, Fizeau i Foucault, i els meus ulls s'han fixat preferentment en *Les méthodes nouvelles de la Mécanique céleste*.

Dirigint-se a M. Poincaré, va continuar: Permeteu-me, senyor, que digui que en vós hi veiem el nom il·lustre que ha estat la gloria de tot un segle: Henri Poincaré, el geni francès per excel·lència. Senyor: jo crec que hauré fet l'elogi més gran del present que ens fa el vostre Govern, al dir que ell representa el més pur *esprit* francès,

aquell antic *esprit* subtil, fi i cortès, matitzat de virtut, de geni i d'heroïsme. Sigueu benvingut, vós, a qui la França compta entre les seves glories; desitjo que el temps, massa curt, que estareu entre nosaltres, us sigui agradable. (Aplaudiments.)

A l'aixecar-se a parlar M. Lucien Poincaré, és saludat amb una llarga i nodrida ovació, que agraeix amb paraules de gentilesa. Parlant en nom del Govern francès, retreu la impressió d'agraïment que va sentir al rebre la sol·licitació de l'Institut d'esser exposat a Barcelona el tresor de la ciència francesa que havia estat exhibit a Sant Francisco de California. I ara veia que el fet d'accedir a allò que havia provocat l'agraïment de la França, era al seu torn agraït per Barcelona. Doble motiu, doncs, per ell de reconeixença davant les mostres de simpatia per França demostrada per la presència en l'acte de tan distingides persones com hi assisteixen.

Agraeix l'acceptació de la presidència del comitè per part del rei D. Alfons XIII, i en glosa la humanitaria conducta al secundar les peticions de les famílies franceses atribulades per les desgracies de la guerra.

La biblioteca que jo tinc l'alt honor d'oferir a l'Institut d'Estudis Catalans en representació del Govern francès, és en part incompleta, perquè no s'hi han pogut incloure totes les obres franceses publicades des del començament de l'actual segle, rares moltes d'elles i introbables, i perquè al fer la selecció s'han exclòs totes les obres d'imaginació que, tant a França com a Espanya, són nombrosíssimes. En aquesta biblioteca s'hi ha volgut constituir un conjunt on l'aport de la França a la literatura científica moderna fos representada per les obres més importants en cada materia; en ella hi ha les obres antigues, dels orígens de la ciència moderna fins a les publicacions actuals. Hem tingut cura, al triar les obres, d'aportar-vos les que els nostres savis han produït en l'arqueologia, en la historia de l'art, on trobareu velles coneixences, vosaltres que amb les tasques de l'Institut us heu fet una reputació mundial en l'estudi d'aquestes ciències, aportant la vostra contribució al progrés universal. (Aplaudiments.)

Amb la joia més gran posem en la vostra BIBLIOTECA DE CATALUNYA aquests altres llibres que representen el geni del Dret i de la Justícia i el més gran desig de millorament dels homes. (Aplaudiments.)

M. Poincaré dedica un record a l'Exposició Universal de 1888, dient que marcava una de les fites més glorioses en la historia del nostre poble, i manifesta esperances que en la vinent s'hi podrà fer una exposició de tot el pensament francès.

Acaba fent vots perquè el pensament català, espanyol i el francès, fosos, treballassin per al major bé del món i el progrés de la humanitat. (Grans aplaudiments.)

El Sr. Massó Torrents llegeix les següents paraules d'agraïment pel donatiu francès:

És a la meua doble qualitat de membre de l'Institut d'Estudis Catalans i d'inspector de la BIBLIOTECA DE CATALUNYA que dec l'honor d'expressar-vos, senyor Director de l'Ensenyament superior de França, l'agraïment de tots nosaltres pel dò que ens acabeu de fer en nom del vostre Ministeri d'Instrucció pública. Ens commou i ens sorprèn que aquest ric present ens hagi estat fet en circumstancies doloroses

i que la tria dels volums hagi estat dirigida amb tanta serenitat. Per sempre us en restarem reconeguts.

Tot recorrent els prestatges d'aquesta biblioteca que el vostre Govern ens ha cedit, es comprèn la perennitat de la civilització francesa; i és amb plaer que salutem, en aquesta ocasió, la germana gran de les llengües neollatines (de les quals dues de les més esteses són parlades a Espanya, el castellà i el català): car la llengua francesa, en l'alta Edat mitjana, va ésser la primera a créixer i desenrotllar-se, i la literatura francesa va ésser també la primera a emprendre volada en les nacions romàniques.

Però la ciència francesa ens és prou coneguda: a cadascú de nosaltres, en la seva especialitat, un nombre de savis francesos li són familiars: àdhuc podem dir que si existeix un país que no es pugui passar de la ciència francesa, és precisament Catalunya, per raons de veïnatge i pel costum, prou general aquí, de la lectura de llibres francesos.

És per aquesta frontera que uns fets històrics quasi tres voltes seculars han fixat, que vós, senyor Director, heu atravesat per primera vegada, és per aquesta frontera de Cervera-Portbou que separa dues grans nacions, la França i l'Espanya, i que uneix els pobles catalans de banda i banda, que ens arriben cada dia les obres dels vostres savis, dels vostres escriptors i dels vostres poetes en les quals els nostres literats i els nostres homes d'estudi poden satisfer llurs desitjos d'aprendre o d'aixecar el llur esperit. És per aquesta mateixa frontera que també ens arriben, atravesant la dolça França, els llibres de les altres terres d'Europa que ens són indispensables per la nostra instrucció o pel progrés del nostre país.

Estimem la França per les idees generoses i encoratjadores que sembla, i, del fet que hi hagi terres catalanes a l'altre costat de les Alberes, encara portem més amor a la vostra nació. No podríem imaginar res més desolat que si, per un atzar que mai es produirà, aquesta frontera fos tancada pel comerç dels llibres: ens semblaria que una font de vida en la qual assadollàvem la nostra set de saber i que crèiem inagotable, d'un cop s'estronqués.

Senyor Director, la BIBLIOTECA DE CATALUNYA compleix dos anys tal dia com avui: vàrem inaugurar-la el 28 de maig de 1914. D'aleshores ençà, gracies a la lliberalitat de la Diputació i de l'Ajuntament de Barcelona, ha crescut d'un manera prodigiosa. Posseim des dels documents més antics de la nostra llengua catalana fins a les obres més recents que marquen un progrés en una disciplina científica; podeu considerar amb quina emoció veiem créixer el nostre estimat depòsit gracies a la col·lecció esplèndida de llibres que anem a exposar, sota l'alt patronatge dels caps dels dos Estats, i que devem d'avui endavant a la lliberalitat de la França.

El Sr. Puig i Cadafalch diu que, com a representant de dues de les entitats patronals de la Biblioteca Nacional Catalana, la Diputació provincial i la Mancomunitat de Catalunya, ha de remerciar el donatiu esplèndid del Ministeri d'Instrucció pública de França; donatiu que s'avalora amb la presència d'un embaixador de nom tan il·lustre que li dona un remarcable relleu: el nom de Poincaré és auriolat per la gloria

de la ciència propia de M. Lucien Poincaré aquí present, pel record de qui regeix els destins d'un dels primers pobles d'Europa en els moments més tràgics de la història i pel d'aquell que amb més clara visió de l'elevada Filosofia de la ciència matemàtica il·lumina el món amb noves claretats.

Aquest donatiu procedeix d'un país, en gran part del qual no ens hi trobem pas fora de la nostra patria. No em refereixo tan solament al Rosselló, al Conflent, al Vallespir, ni al Coserans i el Comenges i el país de Foix, que considerem terres tan catalanes com la nostra Catalunya, sinó que em vull referir a aquella gran extensió de terra que va de Niça fins a l'Atlàntic, on estengueren els dominis els nostres reis i per on abans i ara ens sembla ésser encara a casa nostra. Per aquelles ciutats amables de Tolosa, de Montpeller, d'Avinyó, de Marsella on ens hi sembla retrobar encara avui ciutats nostres.

Jo que pertanyo a la Secció de Ciències històriques de l'Institut, bé tinc dret a parlar de coses inactuais i cercar fora del temps velles amistats. Em caldria per això tant sols mirar, no en una carta de geografia política, sinó en una carta filològica i d'arqueologia per a trobar velles germanors sota la capa superficial actual que cobreix les roques incommovibles, terres, homes com nosaltres, restos de seculars germanors, homes de la nostra niçaga avui regits pel govern de la «dolça França», com deia bellament En Mistral, el gran poeta de la Provença.

No vull parlar, no, de coses de guerra ni de les antigues relacions polítiques. El fet d'avui em recorda un altre fet antic de cap a l'any mil, d'aquells moments que la imaginació popular s'exaltava en algunes terres pensant que s'acostava la fi del món. Llavors un dels nostres comtes va anar a trucar a les portes del monestir de Sant Giralt d'Aurillac, i allí els bons monjos li demanaren si a l'altre costat del Pireneu, a Catalunya, hi havia qui pogués ensenyar les arts i les ciències, despulles de l'antic saber oblidades en les muntanyes auvernyeses. Com resultat de la conversa, un estudiant fou enviat a la nostra patria a estudiar a l'escola d'Ausona, o potser al monestir de Ripoll. L'estudiant era Gerbert, després mestre, arquebisbe de Reims i a Ravena, i més tard Pare Sant de Roma.

I aquell gran home, arribat al més alt poder temporal i espiritual de l'època, tingut per dotat d'endiablat poder, tanta era sa ciència apresada en les nostres biblioteques monacals, recordava amb plaer el temps passat en les nostres muntanyes i demanava sovint que li fossin enviats llibres des dels escriptors dels nostres monestirs. Aquell fet del segle x, que les tristeses de la història ens han privat de poder repetir, ha tingut un retorn esplendorós. Els llibres que l'arquebisbe de Reims ens envià a cercar cap a l'any 1000, són tornats l'any 1916 per la França centuplicats en quantitat i en mèrit. (Aplaudiments.)

Entre aquests llibres hi ha per nosaltres vells amics, no sols perquè en ells hem après, sinó per l'amistat amb els que els crearen. Bé cal ara recordar un d'ells caigut al camp de batalla, amic, col·laborador de la nostra arqueologia, En Déchelette, els llibres del qual ens parlen novament viscuts com una veu més de la cultura del món..

Amb ells hi ha els grans mestres nostres de l'arqueologia mig-*eval*. Cal recordar a Viollet-le-Duc, l'arquitecte estimat de la nostra joventut; al comte de Lasteyrie, a Lefevre-Pontalis, a Dieulafoy, a Emili Mâle, i a tants altres mestres i amics.

Aquesta biblioteca que avui ens ofereix no s'esvairà posada dintre de la nostra, sinó que enfortirà aquesta amb l'esperit de la ciència francesa, que té aquí grans amics i admiradors, completant-la, coronant-la i donant-li nou esplendor. Aquella és la gran obra de la França, l'ordenació lògica del seu saber, l'arquitectura dels seus llibres.

Jo els comparo a les Catedrals que aixecàreu, l'obra més gran de la vostra arquitectura; tenen elles una admirable ordre lògica amb els seus arcs botants, les seves voltes, però aquesta estructura és coronada per un element sense material utilitat, una fletxa altíssima que s'aixeca com l'ideal per damunt les materialitats de la terra.

Fins quan el rigorisme mecànic s'esvaeix hi ha en les vostres obres la severa ordenació, com si als vostres savis els guessin els arquitectes del vostre Renaixement o els del vostre segle XVIII.⁴, els Blondel, els Mansard, els Gabriel. (Aplaudiments.)

Acaba donant mercès a M. Poincaré, que havia honrat l'Institut amb sa presència; a les autoritats, als diputats, regidors, al representant de la Universitat i de les societats científiques i altres distingides personalitats, i a tot aquell concurs que en representació de la ciutat venia a reforçar amb sa presència les seves paraules d'agraïment. (Grans aplaudiments.)

M. Poincaré, amb enginyoses i delicades paraules, diu que el Govern francès concedeix els honors d'«Officier d'Instruction Publique de France» a alguns membres de l'Institut d'Estudis Catalans i a distingides persones, així com discerní també a d'altres els honors d'«Officier d'Académie». M. Emmanuel Brousse, diputat dels Pireneus Orientals i prou conegut a Barcelona, deia els noms i entregava els diplomes, i M. Poincaré posava la roseta o el llacet al trau de cada individu recompensat, al qual donava una encaixada.

En acabant tan memorable sessió, M. Brousse, en català, va cridar un «Visca Espanya!» i un «Visca Catalunya»; i el Sr. Terradas en francès: «Gloria a la França eternal!».

Precedits pels macers de la Diputació i de l'Ajuntament, M. Poincaré, seguit dels representants de les autoritats populars, dels membres de l'Institut i de distingides persones invitades a l'acte, passaren, per la galeria gòtica i per la cambra daurada, a la gran sala on els llibres cedits per la França a Catalunya es trobaven exposats. Omplien onze alts cossos de llibreria, col·locats en tots els panys de paret entre les obertures; davant dels quatre grans finestrals que donen al carrer de Sant Oleguer, hi havia en els centrals dues vitrines, en els extrems taules sobre les quals els llibres poguessin ésser consultats. A dalt de cada llibreria s'hi veia un bust, dels quals havem fet esment; i presidint aquesta soperba manifestació cultural es destacava la noble testa de l'Aragó, sobre un alt pedestal voltat de llorer. En la cambra daurada, de les parets recobertes de domàs vermell sobresortien els retrats d'il·lustres representants del pensament francès; en una llibreria baixa, cimejada amb el bust de bronzo d'en

Milà i Fontanals que sol ornar la sala Aguiló de l'Institut, hi estan exposades totes les publicacions de l'Institut d'Estudis Catalans que s'han d'oferir al Ministeri d'Instrucció pública de França; al mig de la sala, en dues magnífiques vitrines, es pot veure el resultat de les troballes fetes en alguns poblats ibèrics pel Servei d'exploracions arqueològiques de l'Institut.

El selecte concurs restà molta estona examinant l'esplèndid present, i d'aquesta manera s'inaugurà l'exposició que es va obrir al públic estudiós, des de l'endemà, dia 29, totes les tardes.

En havent inaugurat l'Exposició del donatiu de França, l'Institut d'Estudis Catalans oferí un dinar íntim a M. Poincaré, delegat del Govern francès per a entregar la col·lecció de llibres de Ciència francesa. Va tenir lloc a la Maison Dorée: ocupà una presidència M. Poincaré, tenint a la dreta la senyora Terradas i a l'esquerra la senyora d'Ors; l'altra, el Sr. Terradas, tenint a la seva dreta Mme. Poincaré i a l'esquerra la senyora Pi i Suñer. Hi assistiren també la senyora Massó Torrents i la senyoreta Puig Macià, el senyor Marquès d'Olèrdola, alcalde de Barcelona, i els Srs. Puig i Cadafalch, Brousse, Gaussen, cònsol general de França, Bofill i Matas, d'Ors, Pi i Suñer, Clascar, Massó Torrents i Rubió i Balaguer. Brindaren els Srs. Terradas, Poincaré i Marquès d'Olèrdola.

A les sis de la tarda del mateix dia, M. Lucien Poincaré donà la conferència introductoria de la serie que sobre un punt científic determinat havien de continuar alguns eminents professors de diverses Universitats franceses. M. Poincaré tractà dels caràcters distintius de la Ciència francesa i en especial d'en Francesc Aragó. Fou presentat pel secretari de l'Institut Sr. D. Eugeni d'Ors, amb una al·locució en català i en francès, que fou estampada i repartida als concurrents.* La selecta concurrència omplia de gom a gom l'espaiós antic saló del Consistori nou. Aquesta conferència va resultar un veritable èxit, essent aplaudits molt sovint els paràgrafs principals.

En el dia 29 s'obsequià a M. i Mme. Poincaré amb una excursió a Sant Cugat del Vallès i un banquet al Tibidabo.

Per a correspondre feblement a la distinció de què ha estat objecte per part del Govern de la veïna República la nostra BIBLIOTECA DE CATALUNYA, l'Institut d'Estudis Catalans va acordar: 1.ra, Inscriure en la placa de bronzo dels Donadors el *Ministeri d'Instrucció pública de França*; 2.na, Fer relligar un exemplar de totes les obres publicades per l'Institut per a oferir-les al dit Ministeri; 3.ra, Reproduir en bronzo el gran bust d'en Francesc Aragó per a aixecar-li un monument a Barcelona.

En la impossibilitat de publicar en el BUTLLETÍ l'extens catàleg dels llibres que constitueixen l'important donatiu francès, en farem un extracte perquè constin els fons científics que comprenia i els autors.

* *Cursos monogràfics d'altres estudis i d'intercanvi. Conferències de Ciència francesa. Conferència de M. Lucien Poincaré, 28 de maig de 1916. Al·locució per D. Eugeni d'Ors. (Barcelona, Imp. Henrich i C.^a). 2 ff. 280 × 215 mm.*

Primera secció : CIENCIES FILOSÒFIQUES I MORALS

I. *Filosofia*. — Obres de d'Alembert, Bergson, Claude Bernard, Léon Bloch, Blondel, Bouché-Leclerc, Boutroux, Victor Brochard, Auguste Comte, Cournot, Victor Cousin, Henri Delacroix, Descartes, André Fauconnet, Alfred Fouillé, Gilson, Guizot, Pierre Janet, Lachelier, Lamarck, Maine de Biran, Henri Poincaré, Félix Ravaisson, Renouvier, Th. Ribot, Rousseau, Taine. — En conjunt, 82 volums.

II. *Sociologia*. — Obres de Andler, Léon Bourgeois, Émile Durkheim, H. Hubert, Le Play, Letourneau, Lévy-Bruhl, Eug. de Roberty, François Simiand, G. Tarde. — En conjunt, 28 volums.

III. *Ciències de l'educació*. — Obres de Paul Allégret, Alfred Binet, Boutroux, Michel Bréal, Ferdinand Buisson, Carré, Gabriel Compayré, Gramausse, Dugas, Duménil, Dupanloup, Victor Duruy, Maurice de Fleury, Alfred Fouillée, Gréard, François Guizot, J. M. Guyau, Pauline Kergomard, F. Klein, Lavis, René Leblanc, Gustave Le Bon, Louis Liard, Malebranche, Henri Marion, P. Mendousse, Jules Michelet, Necker de Saussure, Mme. Pape-Charpentier, Payot, Félix Pécaut, Pérez, Jean Philippe, Marcel Prévost, Queyrat, Rollin, Rousseau, Schuyten, Jules Simon, Thamin, Thomas, Dr. Toulouse, Van Biervliet, A. Vessiot. — En conjunt, 90 volums.

Segona secció : CIENCIES MATEMÀTIQUES I ASTRONOMIA

IV. *Matemàtiques*. — Obres de Paul Appel, Argand, René Baire, J. Bertrand, Biot & Aragó, Émile Borel, Briot, Bouquet, A. Cauchy, Chasles, Jean Chazy, Gaston Darboux, Jules Drach, Fermat, Fourier, Evariste Galois, René Garhier, E. Goursat, Hadamard, Helphen, Hermite, G. Humbert, C. Jordan, Koenigs, Lagrange, G. Lamé, Henri Lebesgue, P. Montel, Ch. Maurain, Painlevé, Émile Picard, Henri Poincaré, Poncelet, Georges Semard, Paul Tannery, Jules Tannery. — En conjunt, 106 volums.

V. *Astronomia*. — Obres de H. Andoyer, François Aragó, Bouguer, Jacques Casini, Clairaut, Delambre, Pierre Duhem, Fayet, Hyginus, de la Condamine, Lagrange, Laplace, Maurice d'Ocagne, Henri Poincaré, Soullard, Tisserand, C. Wolf. — En conjunt, 127 volums.

Tercera secció : CIENCIES FÍSQUES I QUÍMIQUES

VI. *Física*. — Obres de Henri Abraham, Amagat, Ampère, Alfred Angot, Henri Becquerel, Sadi Carnot, A. Cornu, A. Cotton, Pierre Curie, Mme. Curie, Gernez, Hirn, Gabriel Lippmann, E. Mascart, Denis Papin, Jean Pierre, Henri Poincaré, Raoult, V. Regnault, Gustave Robin, Jules Violle. — En conjunt, 69 volums.

VII. *Química*. — Obres de Berthelot, G. Bertrand, L. Bouvault, Chevreul, E. Duclaux, E. Frémy, Armand Gautier, Ch. Gerhardt, Édouard Grimaux, Gruner & Roswag, Haller, Auguste Laurent, Lavoisier, H. Le Chatelier, L. Maquenne, A. Müntz, Nivoit & Margottet, Pasteur, A. Payen, V. Regnault, Sainte-Claire Deville, Ch. Schloessing, Schützenberger, Tyndall & Pasteur, G. Urbain, Würtz. — En conjunt, 91 volums.

VIII. *Mineralogia*. — Obres de L. Bourgeois, A. Bravais, Adolphe Carnot,

H. Coquand, M. Delesse, Des Cloiseaux, Henry Dufet, Fouqué, G. Friedel, Guillet, Haüy, Jean Herbette, A. Lacroix, A. de Lapparent, M. Lévy, Ernest Mallart, A. Michel-Lévy, Fred. Wallerant. — En conjunt, 36 volums.

Quarta secció : CIENCIES NATURALS

IX. *Geologia*. — Obres de d'Archiac, Barré, Belgrand, J. Blayac, J. Boussac, L. Cayeux, G. Courty, A. Daubrée, F. Delafond & C. Depéret, R. Douvillé, Dufrenoy & Elie de Beaumont, Gaston Dupouy, H. Filhol, Louis Gentil, J. Gosselet, Grand Eury, A. de Grossouvre, Émile Haug, Kilian & Révil, Albert de Lapparent, Antoine Lauby, Paul Lemoine, Ch. Lory, Emm. de Margerie, Emm. de Martonne, P. Termier, Tronquoy. — En conjunt, 64 volums.

X. *Paleo-botànica y Botànica*. — Obres de Ch. Barrois, E. Bureau, P. Fliche, Fernand Palourde, B. Renault, G. de Saporta, R. Zeiller & H. Mouret. — En conjunt, 25 volums.

XI. *Paleontologia zoològica i Zoologia*. — Obres de l'abbé Breuil, E. Bornet, J. Boussac, L. Capitan, E. Cartailhac, M. Cossmann, Jean Cottreau, G. Cuvier, Dollfus, Paul Fischer, L. Joubin, R. Koehler, J. Lambert, A. Ménégaux, A. Milne-Edwards, A. de Riaz, A. Robert, H. E. Sauvage, E. L. Trouessard, Dr. R. Verneau. — En conjunt, 66 volums.

XII. *Biologia*. — Obres de H. Baillon, Paul Bert, L. Blaringhem, Gaston Bonnier, P. Bonnier, Etienne Burnet, A. Calmette, Cornil & Babes, J. Constantin, Yves Delages, A. Dastre, Charles Depéret, J. H. Fabre, Albert Gaudry, Geoffroy Saint-Hilaire, Alfred Giard, E. Gley, L. Joubin, Marcel Landrieu, Lamarck, Latreille, Félix Le Dantec, E. J. Marey, Milne-Edwards, Edmond Perrier, Quatrefages, L. Ranvier, Ch. Richet. — En conjunt, 69 volums.

Cinquena secció : CIENCIES MEDICALS

XIII. *Les ciencias medicals*. — Obres de Gilbert Ballet, Paul Bar, A. Brindeau, Claude Bernard, Ern. Besnier, L. Brocq, Ch. Bouchard, Charcot, Chaslin, V. Cornil, J. Dejerine, G. Dieulafoy, Simon Duplay, Gilbert & Weinberg, Guy Chauliac, Hayem & Lion, V. Hutinel, A. Kelsch, R. T. H. Leannec, A. Laveran, Félix Lejars, R. Lépine, Macé, Ambroise Paré, G. Pouchet, S. Pozzi, Charles Richet, G. H. Roger, A. Trouseau. — En conjunt, 90 volums.

Sisena secció : GEOGRAFIA

XIV. *La Geografia*. — Obres de Jacques Bacot, general Berthaut, A. Bigot, Jean Brunhes, Cassini de Thury, L. Clugnet, A. Cureau, André Delebecque, Albert Demangeon, Louis Desplagnes, Ch. Flahault, F. Foureau, Gautier & Chudeau, Louis Gentil, F. Grenard, Marcel Hardy, Henri Hubert, Paul Joanne, Louis Laffite, G. Lapie, J. Lavainville, lieut. Marc, Emm. de Martonne, A. Métin, Ch. Monchincourt, J. de Morgan, D. Pasquet, Paul Pelet, Elisée Reclus, F. Schrader, F. Prudent, André Sieg-

fried, Jules Sion, Maximilien Sorre, A. Tissot, Antoine Vacher, Vidal de La Blanche, Vivien de Saint-Martin, G. Weulersse. — En conjunt, 125 volums.

Setena secció : ARQUEOLOGÍA I HISTORIA

XV. *Estudis egiptològics*. — Obres de F. Chabas, Champollion le Jeune, Théodule Devéria, Georges Foucard, Henri Gauthier, Al. Gayet, E. Lefébvre, G. Maspero, Alexandre Moret, E. Revillout, Maxime Rochemonteix, de Rougé, Henri Sattas. — En conjunt, 41 volums.

XVI. *L'Arqueologia clàssica*. — Obres de H. Beuchat, Brutails, Clermont-Ganneau, Daremberg & Saglio, Déchelette, Charles Diehl, Marcel Dieulafoy, Camille Enlart, Émile Espérandieu, P. Foucart, C. Germain de Montauzan, Albert Grenier, St. Gsell, Em. Hébrard, Hulet & Fougères, Edmond Le Blant, G. Millet, Paul Perdrizet, Perrot & Chipiez, M. Pézard, Pontremoli & Colignon, E. Pottier, V. Scheil. — En conjunt, 100 volums.

XVII. *Els Estudis històrics*. — Obres de J. J. Ampère, A. Aulard, F. A. Aulard, G. Bloch, Bouche-Leclercq, F. Braesch, Marcel Bruneau, Ulysse Chevalier, A. Chuquet, G. Colin, Conard, Auguste Coulon, Henry Coville, Jacques de Dompierre, Delachenalle, Léopold Delisle, Charles Dubois, L. Duchesne, Victor Duruy, Paul Fabre, Robert Fawtier, Lucien Febvre, Fustel de Coulanges, A. Giry, Stéphane Gsell, François Guizot, M. Guizot, Raymond Guyot, Édouard Guyot, Élie Halévy, J. Halévy, L. Halphen, Paul Hazard, Camille Jullian, Arthur Kleinclausz, Ch. V. Langlois, Charles de La Roncière, Ernest Lavisse, Lecoy de la Marche, Léon Levillain, L. Lévy-Schneider, Auguste Longnon, Achille Luchaire, Louis Madelin, Paul Masson, A. Mathiez, Alfred Merlin, Robert Michel, Michelet, Octave Morel, G. Pagès, G. Perisset, D. Pasquet, F. T. Perrens, René Perrin, Petit Dutailly, Albert Pingaud, René Poupardin, Jacques Rambaud, Théodore Reinach, Salomon Reinach, Renan, Rodolphe Reuss, cardinal de Richelieu, Ph. Sagnac, Saint-Simon, Ch. Schmidt, Henri Sée, Ch. Seignobos, Albert Sorel, Taine, Henri Thédénat, Augustin Thierry, Émile Thomas, J. Toutain, M. Wahl, M. H. Weil. — En conjunt, 323 volums.

XVIII. *Historia de l'Art*. — Obres de E. Bertaux, Paul Brune, Marcel Dieulafoy, Mlle. Jeanne Duportal, Paul Durrieu, C. Enlart, André Fontaine, Fromantin, Louis Gillet, Edm. & J. de Goncourt, Stanislas Gsell, E. Guimet, L. Hauteœur, Louis Hourticq, Jouin, R. de Lasteyrie, A. Lavignac, Henri Lemonnier, G. Leroux, J. Locquin, Émile Mâle, F. Mazerolle, Émile Michel, André Michel, Eugène Müntz, Mlle. Louise Pillion, Eugène Plon, Léo Rouanet, Gabriel Rouchés, Saladin & Migeon, R. Schneider, Gabriel Séailles, Taine, H. Vial, Viollet-le-Duc. — En conjunt, 87 volums.

Vuitena secció : ESTUDIS FILOLÒGICS I LITERARIS

XIX. *Lingüística*. — Obres de d'Arbois de Jubainville, Ed. Audouin, D. Barbelet, Michel Bréal, René Cagnat, Albert Cuny, Darmesteter, G. Dottin, A. Ernout, R. Gauthiot, Victor Henry, Eug. Landry, J. Marouzeau, Gaston May, A. Meillet, Paul

Passy, Maurice Prou, O. Riemann, J. Ronjat, A. L. Terracher, Maurice Vernes. — En conjunt, 34 volums.

XX. *L'Indianisme*. — Obres de Aug. Barth, A. Baston, Louis Finot, A. Foucher, A. Guérinot, Victor Henry, A. F. Hérold, Félix Lacôte, Sylvain Lévy, P. Regnaud, Émile Senard, Julien Vinson. — En conjunt, 23 volums.

XXI. *La Sinologia*. — Obres de Henri Cordier, Maurice Courant, E. Fonsagrives. Ed. Chavannes, L. Wieger. — En conjunt, 13 volums.

XXII. *L'Hel·lenisme*. — Obres de Paul Mazon, A. Bailly, Alf. Croiset, Paul Foucard, Jules Girard, Gustave Glotz, André Hauvette, Ed. Mazon, A. Pierron, Magnien, Paul Masqueray, Milhaud, O. Navarre, Henri Ouvré, Aimé Puech, Salomon Reinach, Ed. Tournier, J. Vendryer, Henri Weil. — En conjunt, 41 volums.

XXIII. *Filologia llatina*. — Obres de Gaston Boissier, Michel Bréal, Anatole Bailly, Raymond Cahen, A. Cartault, E. Chatelain, Ed. Courbaud, E. Thomas, Victor Cucheval, Adolphe Berger, Dosson, Philippe Fabia, Félix Gaffiot, Henri Goelzer, Henri Graillot, Louis Havet, Maurice Albert, Georges Lafaye, L. Laurand, Constant Martha, C. Michaut, Mohl, G. Monceaux, D. Nisard, Patin, René Pichon, Frédéric Plessis, Quicherat, Eug. Rostand, R. Lallier, René Waltz, Taine, Vendryès, E. Benoist. — En conjunt, 68 volums.

XXIV. *Filologia cèl·lica*. — Obres de d'Arbois de Jubainville, Georges Dottin, Anatole Le Braz, Joseph Loth, Ferdinand Loth. — En conjunt, 27 volums.

XXV. *Estudis sobre la Llengua francesa*. — Obres de E. Bourciez, Ferdinand Brunot, L. Clédat, Louis Clément, A. Darmesteter, F. Gohin, E. Huguet, Littré, Ph. Martinon, Ad. Regnier fils, Th. Rosset, M. Souriau, C. Thurot. — En conjunt, 26 volums.

XXVI. *Estudis sobre la Literatura francesa de l'Edat mitjana*. — Obres de J. Anglade, Joseph Bédier, Pierre Champion, Léon Clédat, Mme. Marie Darmesteter, Lucien Foulet, E. Faral, E. Langlois, Victor Le Clerc, Ch. V. Langlois, A. Lognon, Gaston Paris, Petit de Julleville, E. Renan, L. Sudre, Antoine Thomas. — En conjunt, 35 volums.

XXVII. *Estudis sobre la Literatura francesa moderna*. — Obres de A. Bardoux, A. Barine, Pierre Bayle, Joseph Bédier, Bernardin de St.-Pierre, Joseph Bertrand, E. Biró, Gaston Boissier, A. Bossert, J. Bourdeau, Paul Bourget, E. Boutroux, Georges de Brebeuf, Duc de Broglie, F. Brunetière, J. Calvin, E. Caro, André Chénier, Gilbert Chinard, Arthur Chuquet, Léo Claretie, G. Cogordan, Corneille, Paul Cartault, Gaston Deschamps, Louis Des-Masures, Diderot, R. Domic, Joachim Du Bellay, Ernest Dupuy, E. Faguet, Augustin Filon, Fontenelle, A. Fouillée, Anatole France, Paul Gautier, Remy de Gourmont, H. Guy, André Hallays, Émile Haumant, comte d'Haussonville, Antoine Herouet, Paul Janet, J. J. Jusserand, Laborde-Milar, La Bruyère, G. Lafenestre, La Fontaine, Gustave Lanson, La Rochefoucauld, G. Larroumet, Paul Laumonier, Abel Lefranc, Jules Lemaitre, de Lescure, Eug. Lintilhac, A. Lombard, L. Mabilleau, Louis Maigron, Albert Maire, Malherbe, Guy de Maupas-

sant, Maxime du Camp, G. Michaut, René Millet, Molière, Montaigne, Montesquieu, P. Morillot, D. Mornet, Maurice Paléologue, H. Parigot, Robert Parisot, Blaise Pascal, G. Pellissier, Petit de Julleville, G. Pierrot, A. Rébelliau, Joseph Reinach, P. de Rémusat, Ernest Renan, Ch. Renouvier, le cardinal de Retz, Gustave Reynier, Eug. Rigal, H. Rigault, S. Rocheblave, Édouard Rod, Ronsard, Edmond Rousse, Rousseau, Gustave Rudler, Sainte-Beuve, Léon Say, Jean de Schlandre, Edmon Scherer, Thomas Sebillet, de Senancour, Mme. de Sévigné, Jules Simon, Albert Sorel, Maurice Souriau, E. Spuller, Paul Stapfer, Fortunat Strowski, Sully-Prudhomme, Taine, Joseph Texte, Guillaume de Vair, Joseph Vianey, Alfred de Vigny, Pierre Villey, vicomte E. M. de Vogüé, Voltaire, Émile Zola. — En conjunt, 392 volums.

XXVIII. *Els estudis italians*. — Obres de Eugène Bouvi, Henry Cochin, P. Gauthier, E. Gebhart, Henri Hauvette, Paul Hazart, A. Jeanroy, E. Jordan, J. Luchaire, G. Mangain, A. Mézières, Philippe Monnier, Pierre de Nolhac, A. F. Ozanam, L. G. Pélissier, Henri Prunières. — En conjunt, 36 volums.

XXIX. *Els estudis hispànics*. — Obres de J. J. A. Bertrand, Georges Cirot, Ad. Costes, J. Demogeot, Fitz-Gerald, Georges Gendarme de Bevette, Antoine de Latour, Georges Le Gentil, J. Marsan, H. Martinenche, Prosper Mérimée, Henri Mérimée, Alfred Morel-Fatio, Amédée Pagès, Pierre Paris, Adolphe de Puibusque, Gustave Reynier, Mario Schiff, Louis de Viel-Castel. — En conjunt, 28 volums.

XXX. *Els estudis anglesos*. — Obres de Auguste Angellier, A. Barbeau, Jacques Bardoux, Ch. Bastide, Léon Bazalgette, Alexandre Beljame, Pierre Berger, Maurice Castelain, Louis Cazamian, Charles Cestre, André Chevrillon, Floris Delattre, Jules Deroquigny, L. Dhalaine, Ernest Dinnet, Jules Duady, Albert Feuillerat, Edouard Guyot, R. Huchon, J. Jusserand, A. Kuszul, Émile Laurière, Léger, Émile Legouis, A. Mézières, Émile Montegut, Léon Morel, Kate & Paul Rague, Paul Reyhec, F. Roz, Lucien Wolff. — En conjunt, 61 volums.

XXXI. *Els estudis germànics*. — Obres de F. Baldensperger, G. Belouin, P. Besson, Jean Blum, A. Bossert, M. Bréal, Arthur Chuquet, Georges Dalmeyda, E. Grucker, Victor Henry, Joret, J. Kont, J. Lévy-Bruhl, Ernest Lichtenberger, Henri Lichtenberger, H. Loiseau, A. Mézières, L. Pineau, Charles Rabany, L. Reynaud, L. Roustan, Ch. Schweitzer, E. Spenlé, Mme. de Staël, André Tibal, Ernest Tonnelat, Edmond Vermeil, A. Vulliod. — En conjunt, 42 volums.

XXXII. *Estudis sobre les llengües orientals vives*. — Obres de Étienne Aymonier, Ant. Cabadon, René Basset, Jean Bonet, Paul Boyer, L. Cadière, le comte Henry de Castries, F. Challaye, Henri Cordier, Maurice Courant, Joseph Dautremere, Maurice Delafosse, Ed. Destaing, G. Devéria, Henri Dumolard, Rubens Duval, Gabriel Ferrand, E. Froger, Gaudefroy-Demombynes, Mlle. L. Homburger, Cl. Huart, Gustave Julien, E. Lambrecht, Marquis de La Mazelière, L. Léger, André Lirondelle, Lunet de La Jonquière, W. Marçais, A. Mazon, A. Meillet, J. Paulhan, Paul Perdrizet, Silvestre de Sacy, Ch. Schefer. — En conjunt, 66 volums.

Novena secció : CIENCIES POLITIQUES, JURÍDIQUES I ECONÒMIQUES

XXXIII. *Les ciencies polítiques i jurídiques*. — Obres de Aubry & Rau, J. Barthélemy, Baudry-Lacantinerie, H. Barthélemy, Billot, Raoul Bompard, Henri Bonfils, Émile Boutmy, Raymond Boverat, Adrien Carpentier, J. Charmont, Pierre Chasles, Paul Collinet, Dalloz, Rodolphe Dareste, Frantz Desserteaux, Jean Escarra, A. Esmein, Jacques Flach, R. Garraud, E. Garsonnet, Paul Gemähling, Geouffre de Lapradelle, A. Girault, E. Glasson, Maurice Hauriou, P. Huvelin, Georges de Lacoste, Adolphe-Émile Lair, Lyon-Caen, Paul Matter, A. Méringnac, Léon Michoud, Eugène Pépin, E. Pic, Marcel Planiol, Jacques Raiga, Henri Ripert, Ulysse Robert, Raymond Saleilles, Georges Scelle, Marcel Sibert, P. Surville, J. Tardif, Edmond Thaller, René Théry, Georges Vidal, André Weiss. — En conjunt, 171 volums.

XXXIV. *Les ciencies econòmiques*. — Obres de Aug. Arnaud, R. Aynard, Frédéric Bastiat, Ch. Bastiat, G. Blondel, C. Colson, Edmond Esmonin, Charles Fourier, Charles Gide, J. Granier, Ives Guyot, Gaston Jèze, Lefort, Marcet Lenoir, Paul Leroy-Beaulieu, Jean Lescure, E. Levasseur, Germain Martin, Paul Martenot, Etienne Martin Saint-Léon, Louis Milliot, J. Paul-Honcour, Paul Pic, P. J. Proudhon, Joseph Rambaud, Jacques Rambaud, Barthélemy Raynaud, René Stourm, Weulersse. — En conjunt, 74 volums.

Això suma un total d'uns 2,700 volums; però, ademés, l'exposició de la Ciència francesa comprèn una importantíssima col·lecció de cartes astronòmiques i geogràfiques, de les quals n'insertem la llista següent:

Atlas photographique de la Lune, text i làmines dels fascicles 2, 3, 7, 8, 9.

Catalogue photographique du Ciel, coordenades rectilínies fetes pels Observatoris de París, Tolosa, Alger, toms III; IV, 2.ª fascicle, V, fascicles 1, 2; VI, fascicles 1, 2, 3; VII, fascicles 1, 2.

Carte photographique du Ciel, 16 cartes.

Carte géologique du Dauphiné, par Ch. Lory.

Carte des chasses du roi, fulles 2, 3, 5, 6, 8 i 9.

Carte de France dite carte de l'État-Major, a l'escala del 1/80,000, fulles 184, 185, 186, 195, 196, 197.

Carte de France, a l'escala de 1/200,000 (Annecy, Grand St. Bernard, Grenoble, Tignes).

Carte générale bathymétrique publiée par le Cabinet scientifique du Prince de Monaco, les tres darreres fulles publicades i una fulla de la *Carte ostréicole des Côtes de la France*.

Cartes marines publiées par le Service Hydrographique français de la Marine. 17 grans fulles d'un gran treball d'execució i de gravat. Les fulles, són aquestes: ns. 5015, 5016, 5017, *Bassin Ouest de la Méditerranée* (la primera fulla dona les costes de França, d'Espanya i d'Algèria, comprenent les Balears); n. 5159, *Côte Ouest de la France*; n. 5176, *Côte Sud de la France*; n. 5190, *Côte Sud de la France, Golfe de Marseille*; ns. 5321, 5322, *Mer Méditerranée, Bassins Ouest et Est*; n. 5350, *Côte Ouest de la France*; 5427, *Côte d'Annam*; ns. 5428 i 5430, *Côte de Cochinchine*; n. 5471, *Golfe de Finlande*,

Baie de la Neiva; n. 5480, *Côte Ouest de l'Afrique, Baie du Levrier*; n. 5490, *Côte Ouest de la France*; n. 5491, *Côte Ouest de l'Afrique, Sénégal*.

Nouvelle carte de France à l'échelle du 1/50.000, publiée par le Service géographique de l'Armée, 9 fulles, voltants de París.

Sabut és que tot aquell qui cultivi una especialitat científica cal que estigui al corrent de les revistes, anuaris, congressos i altres publicacions de caràcter periòdic on se solen publicar treballs capitals i li fan conèixer la bibliografia de cada matèria. El Ministeri d'Instrucció pública de França, tot organitzant el donatiu, ha tingut bona cura de què cap publicació periòdica de ciència no hi fos representada, almenys per un dels seus volums més recents. Donem la següent llista, classificada en les mateixes branques del catàleg, que representem pels mateixos números romans.

I. — *L'Année philosophique*, publicat des de 1890 sota la direcció de Pilon. Any 24, 1913.

Bulletin de la Société française de Philosophie. Surt des de 1901. Any 1913.

Journal de Psychologie normale et pathologique.

Revue de Philosophie, director E. Peillaube. Any 14.ª, 1914; en 2 vols.

Revue philosophique de la France et de l'Étranger, dirigida per Th. Ribot. Any 40.^a, vol. LXXX, juliol a desembre 1915.

Revue de Méthaphysique et de Morale, tom XXI, 1914.

II. — *L'Année sociologique*, dirigit per Émile Durkheim. Tom. XII, 1909-1912.

Annales de l'Institut international de Sociologie, dirigits per R. Worms des de 1894. Tom XIV, 1913.

Revue internationale de Sociologie, any 23.^a, 1915.

III. — *L'Année pédagogique*, publicat per Cellérier & Dugas des de 1911, any 3.^r, 1913.

L'Éducation. Revue trimestrielle d'éducation familiale et scolaire. Any 7.^a, 1915.

Revue internationale de l'Enseignement, publicada per la Société de l'Enseignement supérieur. Any 34.^a; toms 67, 68. 1914.

Revue pédagogique. Toms LXIII, LXIV. 1914.

Revue universitaire. Any 24.^a; toms 1 i 2. 1915.

IV. — *Annales de la Faculté des Sciences de l'Université de Toulouse, pour les sciences mathématiques et les sciences physiques*. 3.^a serie; t. V. 1913.

Annales scientifiques de l'École Normale supérieure. 3.^a serie; t. XXX. 1913.

Bulletin des Sciences mathématiques. 2.^a serie; tom 33. 1913.

Journal de l'École Polytechnique. 11.^a serie; quadern 18.^a

Journal de Mathématiques pures et appliquées. 6.^a serie; t. IX.

- V. — *Annales du Bureau des Longitudes*. Toms. I i IX.
Annales de l'Observatoire de Bordeaux. Tom 15, 1915.
Annales de l'Observatoire d'Astronomie physique de Paris (Parc de Meudon). Toms I, II, III, IV, i 1 fasc. del V.
Annales de l'Observatoire de Nice. Toms I a XIV (excepte el XIII) i atles dels toms I i III.
Annales de l'Observatoire astronomique et météorologique de Toulouse. Fasc. 1 a 9.
Annales de l'Observatoire de Paris, dirigits per Baillaud, *Mémoires*, T. XXX.
Annuaire du Bureau des Longitudes pour l'année 1916.
Annales du Bureau des Longitudes. Tom. IX. 1913.
Bulletin astronomique. T. XXX. 1913.
- VI. — *Annales de Physique*, per MM. G. Lippmann & E. Bouty. Toms 3 i 4. Any 1915.
Annales du Bureau central météorologique de France. Pluies. Anys 1910 i 1911.
Annales du Bureau central météorologique de France. Mémoires. Anys 1909 i 1910.
Annales du Bureau central météorologique de France. Observations. Anys 1910 i 1912.
Bulletin international du Bureau central météorologique.
Bulletin mensuel du Bureau central météorologique de France. 1913.
Mémoires de l'Académie des Sciences de l'Institut de France.
Tom 52; 2.^a serie. 1914.
» 53; 2.^a serie. 1915.
Revue générale des Sciences pures et appliquées. T. 26. Any 1915
- VII. — *Académie des Sciences. Procès-verbaux des séances de l'Académie tenues depuis la fondation jusqu'au mois d'août 1835*. Tom VI (1816-1819).
Annales de Chimie et de Physique, per Haller, Lippmann, Bouty. 3.^a serie : anys 1844-1845, 1850, 1853, 1857, 1860. 4.^a serie : 1868. 6.^a serie : 1884. 8.^a serie : 1904.
Annales de Chimie, per MM. Haller & Moureu. Toms 3 i 4. Any 1915.
Annales de l'Institut Pasteur, publicats des de 1887. Tom 29. Any 1915.
- VIII. — *Bulletin de la Société française de Minéralogie*. Tom 38. Any 1915.
- IX. — *Annales de la Direction de l'hydraulique*. Toms 1 i 2. Any 1905. *Comptes-rendus et résultats*. Toms 1 i 2; 1912. Toms 3 i 4; 1908.
Travaux du Laboratoire de géologie de la Faculté des Sciences de l'Université de Grenoble. Toms IX i X (fascicles 1 i 2).
- XI. — *Annales du Musée d'histoire naturelle de Marseille*. Toms IX; anys 1904-1905. XII; any 1908. XIV; any 1912.
L'Anthropologie, redactada per Boule de Verneau. Tom 26. Any 1915.

- Archives du Muséum d'Histoire naturelle de Lyon.* Tom XI. Any 1912.
Bulletin du Muséum national d'histoire naturelle. Anys 1895 a 1915; complet, 21 volums.
Nouvelles archives du Muséum d'histoire naturelle. 5.^a serie; tom V.
Revue critique de paléozoologie, trimestral, dirigida per M. Cossmann. Any XIX.^a. 1915.
Revue française d'Ornithologie scientifique et pratique, dirigida per A. Ménégaux. Ns. 70 a 83.
- XII. — *Bulletin de l'Institut Pasteur.* Tom XIII. Any 1915.
Comptes-rendus hebdomadaires des séances et mémoires de la Société de biologie. Anyada 63. 1915.
- XIII. — *Annales de Dermatologie et de Syphiliographie.* 5.^a serie; tom 5. Any 1914.
Annales de médecine. Any 1914.
Archives de médecine des enfants. Tom 18. Any 1915.
Archives de médecine expérimentale et d'anatomie pathologique. 1.^a serie; tom XXVI. Anys 1914-1915.
Bulletin de l'Académie de Médecine. Anys 1914 i 1915.
Bulletin et mémoires de la Société de chirurgie de Paris. 1914.
Journal de Radiologie et d'Électrologie. Anys 1914 i 1915.
Revue de chirurgie. Tom L. Juliol 1914 a desembre 1915.
Revue de Médecine. Tom 34. Anys 1914 i 1915.
Revue de Gynécologie et de chirurgie addominale. Toms XX i XXI.
Revue d'hygiène et de police sanitaire. Tom 37. Any 1915.
- XIV. — *L'Afrique française, Bulletin mensuel du Comité de l'Afrique française et du Comité du Maroc.* Any 1915.
Annales de l'Institut Océanographique. Tom I, fascicles 1-10.
Annales de Géographie. Bibliographie annuelle, dirigida per P. Raveneau. Toms 23 i 24. Anys 1914-1915.
Bulletin de l'Institut Océanographique. Tom IX, ns. 220-252.
Bulletin de la Société de Géographie. 7.^a serie; tom XX.
Comptes-rendus des séances de la Société de Géographie. Any 1899.
La Géographie. Bulletin de la Société de Géographie. Toms 29 i 30. Anys 1914 i 1915.
Revue de géographie annuelle, Ch. Vélain. Toms I-III, V.
Société de Géographie de Lyon et de la région lyonnaise. Bulletin. 2.^a serie. 1912.
- XV. — *Annales du Musée Guimet. Bibliothèque de vulgarisation.* Toms. 39 i 40. Conferencies de 1912 i 1913.

Bulletin de l'Institut français d'archéologie orientale, dirigé par Pierre Lacan. Tom XI; 2.ⁿ fascicle.

Revue égyptologique, publicada per Revillout, Volum XIV.⁴; ns. 1 a 4.

XVI. — *Académie des Inscriptions et Belles-lettres. Comptes-rendus des séances de l'année 1913.*

Bulletin archéologique du Comité des travaux historiques. 1913.

Bulletin monumental, dirigé par Eug. Lefébvre-Pontalis. Tom. LXXVII.

Mélanges d'archéologie et d'histoire publiés par l'École française de Rome. Anys XXX.⁵ i XXXI.⁵.

Mémoires de l'Académie des Inscriptions et Belles-lettres. Tom 39.

Répertoire d'art et d'archéologie. Any 1915.

Revue archéologique, dirigida per G. Perrot, i S. Rainach. 4.^a serie, toms 21, 22.

Revue d'assyriologie et d'archéologie orientale, dirigida per V. Scheil i F. Thureau-Dangin. Volum 12.⁵

XVII. — *Annuaire-bulletin de la Société de l'Histoire de France.* Any 1913.

Annuaire de l'Ecole pratique des Hautes-Études. Section des Sciences historiques et philologiques. 1914-1915, 1915-1916.

Annuaire de l'Ecole pratique des Hautes-Études. Section des Sciences religieuses. Anys 1914-1915.

Bibliothèque de l'École des Chartes. Revue d'érudition consacrée spécialement à l'étude du Moyen-Age. Toms LXXI-LXXVI, Anys 1910-1915. Taules 1.^a-6.^a dels anys 1839-1849, 1849-1859, 1859-1869, 1870-1879, 1880-1889, 1899-1909.

Journal des Savants, publié sous les auspices de l'Institut de France (Académie des Inscriptions et Belles-lettres). 1915.

Répertoire méthodique de l'histoire moderne et contemporaine de la France. Any 1902.

Revue des Bibliothèques, dirigida per Em. Chatelain & L. Dorez. Any 23.⁵ 1913.

Revue critique d'histoire et littérature. Any 47.⁵ Toms 79, 80.

Revue des études historiques. Anys 80.⁵ i 81.⁵; 1914 i 1915.

Revue historique, fundada per Gabriel Monod. Tom 120; novembre-desembre 1915.

Revue d'histoire moderne et contemporaine. Tom 14.

Revue de l'histoire des religions, dirigida per R. Dussaud i P. Alphandéry. Toms 69, 70.

XVIII. — *Annuaire de la gravure française.* 1912.

Bulletin de la Société française de reproduction de manuscrits à peintures. Any 3.^r

Bulletin de la Société nationale des Antiquaires de France.

Gazette des Beaux-Arts. Any 55. 1.^r i 2.ⁿ semestre de 1913.

Mémoires de la Société des Antiquaires de France. Serie 8.^a; tom IV. 1914.

La Revue de l'art ancien et moderne. Toms 34 i 35. 1913-1914.

XIX. — *Revue sémitique d'épigraphie et d'histoire ancienne*. Any 21.^a

XXI. — *Mémoires concernant l'Asie orientale*, publicades per l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres. Tom I.

XXII. — *Bulletin de correspondance hellénique*. Any 38.^a, 1914.

Revue des Études anciennes, de la Facultat de Lletres de Bordeus. Tom XVI.

XXIV. — *Annales de Bretagne. Revue trimestrielle publiée par la Faculté de Lettres de Rennes*. Tom. 30. 1914-1915. Tables analytiques dels tomes I-XII, XIII-XXV. 1898-1911.

XXVII. — *Bibliographie lorraine. Revue du mouvement intellectuel, artistique et économique de la région*. Any 27.^a, fasc. 2. 1912-1913.

Revue Bossuet. Œuvres inédites, documents et bibliographie. Any 5.^a 1914 i supplements.

Revue du Dix-Huitième siècle. Anys I i II. 1913 i 1914.

Revue d'histoire littéraire de la France. Tom. 22.

XXVIII. — *Bulletin Italien de la Faculté des Lettres de Bordeaux et des Universités du Midi*. Tom XIV.

XXIX. — *Bulletin hispanique de la Faculté des Lettres de Bordeaux* Tom. XVI. *Revue hispanique*. Tom 33, ns. 83-84.

XXXII. — *Archives marocaines, publication de la Mission Scientifique du Maroc*. Vol. XX.

Journal asiatique. Recueil de mémoires et de notices relatifs aux études orientales. 11.^a serie; toms I, II.

XXXIII. — *Annuaire de Législation étrangère*. 2.^a serie. Any 12.^a

Annuaire de Législation française. Any 34.^a

Bulletin de la Société d'Études législatives.

Bulletin de la Société générale des prisons. Revue pénitenciaire et de droit pénal.

Journal de droit international privé, dirigé per Ed. Clunet. 1914.

Nouvelle Revue historique du droit français et étranger. Any 37.^a

Pandectes françaises périodiques; recueil mensuel de Jurisprudence et de Législation. Tom. 29 i numéro supplementari. *Législation de guerre de 1914*.

Pandectes françaises, nouveau répertoire de doctrine, de législation et de jurisprudence. Tom 59.

Revue de droit international privé. Tom X 1914.

Revue du droit public et de la science politique en France et à l'étranger. Tom 31.
Revue trimestrielle du Droit civil. Tom 13. 1914.

XXXIV. — *Journal des Économistes. Revue mensuelle de la science économique et la statistique.*

Revue d'Économie politique. Any 1914.

Revue de science et de législation financières. Tom XIII. 1914.

L'exposició del donatiu de França va esser oberta, tal com estava convingut, des de l'endemà de la seva inauguració, dia 29 de maig de 1916, fins el dia 31 d'agost data de la seva clausura. Durant aquests tres mesos, totes les tardes va esser concorreguda per estudiosos o per visitants. Mentrestant, el personal de la BIBLIOTECA anava fent el registre dels llibres perquè al moment d'incorporar-se les obres entre els fons de la BIBLIOTECA, la llarga feina d'inscripció de la copiosa col·lecció de la Ciència francesa estigués del tot llesta. Però, perquè resti sempre més el record de tan important donatiu, s'ha posat a cada volum que el constituïa un ex-libris, que reproduïm.